

УДК 330.345

Бояринова К. О., канд. екон. наук, доцент, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Григорська Н. М., канд. екон. наук, асистент, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

ІМПЕРАТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ НА ЗАСАДАХ ІННОВАЦІЙНОГО СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

У статті акцентовано увагу на те, що за наявних ринкових умов вітчизняні підприємства машинобудування повинні відводити особливу увагу принципам інноваційного стійкого розвитку. Оскільки на цей час в діяльності українських підприємств домінує застосування базових управлінських технологій, зазначено необхідність застосування новітніх підходів, що дозволить в перспективі забезпечити економічне зростання підприємств. В роботі розглянуто загальні теоретичні аспекти та приклади застосування управлінських технологій. Висвітлено особливості та імперативи економічного росту на засадах інноваційного стійкого розвитку підприємств машинобудування.

Ключові слова: управлінські технології, інноваційний стійкий розвиток, системно-процесне управління.

Рис. 1, літ. 16.

Бояринова К. А., Григорская Н. М.

ИМПЕРАТИВЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА НА ПРИНЦИПАХ ИННОВАЦИОННОГО УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ МАШИНОСТРОЕНИЯ

В статье акцентировано внимание на том, что при существующих рыночных условиях отечественные предприятия машиностроения должны отводить особое внимание принципам инновационного устойчивого развития. Поскольку в настоящее время в деятельности украинских предприятий доминирует применения базовых управленческих технологий, указана необходимость применения новых подходов, что позволит в перспективе обеспечить экономический рост предприятия. В работе рассмотрены общие теоретические аспекты и примеры применения управленческих технологий. Освещены особенности и императивы экономического роста на основе инновационного устойчивого развития предприятий машиностроения.

Ключевые слова: управленческие технологии, инновационно устойчивое развитие, системно-процессное управление.

Boyarinova K. O., Grigorska N. M.

GROWTH IMPERATIVE ON PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENGINEERING COMPANIES

The article was focused on the fact that under current market conditions, domestic enterprises should take special engineering attention to the principles of innovation for sustainable development. Because of the current in the activities of Ukrainian enterprises dominated by the application of basic management techniques, indicated the need for new approaches that will help in the future to ensure the economic growth of the company. In a paper were discusses the general theoretical aspects and examples of application management technologies. In a paper were highlights the features and summarizes the theoretical foundations imperative of economic growth based on innovation for sustainable development of mechanical engineering.

Keywords: management technologies, innovation and sustainable development, system-process management.

Вступ. Мінливість розвитку ринкових відносин супроводжується невідповідним рівнем менеджменту, що перешкоджає економічному зростанню вітчизняних підприємств машинобудування. Специфікою управління сучасними підприємствами є те, що вони змушені функціонувати в умовах відсутності чітко визначених пріоритетів промислової політики, низької адаптивності до нестабільних умов функціонування і потреб ринку; нестійких суспільних і політичних орієнтирів та динамічного інноваційного розвитку. Це відбивається на рівні економічної стійкості. Разом з цим, в зазначених умовах ефективна діяльність підприємства можлива за рахунок використання основних імперативів економічного росту на засадах інноваційного стійкого розвитку.

Так, дослідженню проблем інноваційного розвитку та економічного росту підприємств присвячені праці багатьох науковців. Зокрема, Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук досліджували теорію, механізм розробки та комерціалізацію інновацій, Н. Ю. Гладинець описував прогнози інноваційного розвитку промисловості України, К. А. Багриновський, О. М. Гребешкова, Е. Ю. Хрустальов та інші

розглядали особливості використання управлінських технологій. Проте, незважаючи на широке обговорення необхідності впровадження інноваційного шляху розвитку, на разі важко виділити основні імперативи економічного росту підприємств машинобудування.

Необхідність подальшого вдосконалення теоретичних основ та методико-прикладних підходів до забезпечення інноваційного стійкого розвитку вітчизняних підприємств машинобудування і зумовило актуальність теми даного дослідження.

Постановка задачі. Стаття має на меті розгляд основних імперативів економічного росту на засадах інноваційного стійкого розвитку підприємств машинобудування за сучасних умов динамічного ринкового середовища.

Методологія дослідження. Для досягнення поставленої мети проаналізовано праці вітчизняних і зарубіжних науковців з вищезазначеної проблематики та використано наступні методи дослідження: системний підхід, індуктивний та дедуктивний аналіз, логічне узагальнення.

Результати дослідження. Однією з головних умов ефективного розвитку економіки будь-якої держави є успішна інноваційна діяльність. Інновації, «подібно до потягу, тягнуть за собою модернізацію та структурну перебудову всієї економіки. Саме інновації виступають як основний критерій способів розвитку суспільства, тому країна, що стоїть осторонь від «інноваційних змагань», залишається останньою в ієрархії розвитку світової спільноти» [1, с. 394]. Сьогодні інноваційний тип економічного розвитку є тим підґрунтям, що визначає економічну могутність країни та її місце у міжнародному поділі праці [2]. Отже, економічний ріст на засадах інноваційного стійкого розвитку підприємств машинобудування є об'єктивною необхідністю, альтернативи якій в наявних ринкових умовах не існує.

Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки характеризується зростанням ролі інноваційної діяльності як вирішального фактора підвищення ефективності господарської діяльності, що вимагає від її суб'єктів активізації процесів розроблення та впровадження нововведень, передусім, нових прогресивних технологій та більш якісних видів продукції. Особливо це стосується наукомістких видів економічної діяльності, насамперед, машинобудування, забезпечення належної конкурентоспроможності продукції якого є неможливим без її постійного вдосконалення на базі сучасних досягнень науки і техніки [3]. Активізування інноваційної діяльності у промисловості України можливе за умови перегляду програм економічного зростання та розробки і реалізації стратегії інноваційного розвитку промисловості, орієнтованої на модернізацію технічної та технологічної бази, активного залучення інвестицій саме у пріоритетні інноваційні проекти і розробки. Тільки за такої умови можливо очікувати на зростання впровадження інновацій промисловими підприємствами, активізування інноваційної діяльності та виходу вітчизняних підприємств на міжнародні ринки [4].

Функціонування підприємств у ринкових умовах фактично тотожне участі у постійній конкурентній боротьбі за утримання та покращення своєї позиції на ринку. Успішна взаємодія зі складним зовнішнім середовищем, налагодження ділових стосунків і боротьба за споживача вимагають від підприємств пошуку резервів розвитку та освоєння нових методів господарювання, інакше кажучи – системної перебудови своєї діяльності на інноваційних засадах. Максимізація дії інноваційного чинника вимагає інноваційного перетворення усіх напрямків діяльності підприємства, починаючи від організації та здійснення виробництва і закінчуючи управлінням [5]. Діяльність будь-яких підприємств можна подати у вигляді сукупності бізнес-процесів, які визначені, впроваджені, підтримані на підприємствах та взаємодіють між собою [6; 7]. Ці підсистеми та процеси потребують ефективного управління, яке здійснюється на основі певних управлінських технологій. Саме вирішення проблеми вибору управлінських технологій, які забезпечать інноваційний стійкий розвиток, стає першочерговим для більшості промислових підприємств.

Згідно з теоретичним і методологічним підґрунтям управлінські технології спрямовані на уточнення принципів управлінської діяльності, регламентації змісту виконання окремих етапів, процедур та операцій з метою досягнення цілей компанії [8, с. 54]. Варто погодитись з тезою про те, що управлінська технологія є безупинним творчим процесом підтримання стійкого режиму функціонування системи шляхом прийняття і реалізації управлінських рішень.

Метою застосування управлінських технологій є задоволення інформаційних потреб усіх співробітників, що залучені до прийняття рішень. Вона може бути корисною на будь-якому рівні управління. Ці управлінські технології орієнтовані на роботу в середовищі інформаційної системи управління і використовуються за менш задовільної структурованості розв'язуваних завдань, якщо їх порівнювати із завданнями, розв'язуваними за допомогою інформаційної технології оброблення даних [9].

Ключовим призначенням управлінських технологій є забезпечення трансферу наукових методів і засобів управління у практичну діяльність підприємств, застосування управлінських інновацій у бізнесовій діяльності. Не можна не погодитись з тезою про те, що технологія управління є безупинним процесом підтримання стійкого функціонування в динамічних умовах економіки.

Для того, щоб розкрити сутність управлінської технології як способу втілення комплексу управлінських впливів на підприємства та їх підсистеми з метою реалізації цілей розвитку [10], слід виокремити такі істотні ознаки управлінських технологій:

1) поділ управлінського процесу на етапи, стадії, процедури, що забезпечує технологізацію управління;

2) отримання мультиплікативного ефекту від системно-процесного підходу до виконання процедур і операцій за умови жорсткої регламентації управлінських дій усіх посадових осіб.

Ефективність управлінських технологій перевіряється через прийоми, методи, техніки, організацію робіт, терміни та тривалість виконання процедур, вимоги до кваліфікації персоналу [11]. Отже, можна визначити, що управлінські технології є способами реалізації системи управлінських впливів у бізнес-моделі з метою забезпечення найвищих рівнів економічної стійкості для можливості підвищення ринкової вартості підприємств. Для переходу на новий режим функціонування підприємства, необхідно внести в систему додаткову енергію і забезпечити зміну структур системи, здатних використовувати запроваджену енергію для створення нової якості [12].

Для впровадження управлінських інновацій [13; 14], на наш погляд, повинні використовуватися нові підходи до управління, серед яких специфічністю і можливістю імплементації у функціонування підприємства виділяється системно-процесне (інтегрований підхід до управління, ґрунтується на комплексі принципів, методів, технологій, інструментів, процедур, використанні рекурсивної моделі управління, застосування якого забезпечує паритет між функціональними підсистемами підприємства та бізнес-процесами в досягненні економічної стійкості), однією з процедур реалізації якого є моделювання зміни рівнів економічної стійкості підприємства під впливом управлінських технологій для визначення тих технологій які трансформують виробничо-економічну систему на новий рівень стійкості.

Значна кількість елементів, що визначають та впливають на економічну стійкість підприємств ускладнює процес управління і потребує відповідних заходів, що стосуються готовності і спроможності підприємства використовувати потенціал для забезпечення ефективного управління економічною стійкістю. На особливу увагу заслуговує питання оцінювання ефективності управління економічною стійкістю відповідно до застосованих управлінських технологій. До показників, які оцінюють діяльність цього напрямку належать результативність як рівень економічної стійкості підприємств, досягнутий з використанням відповідних управлінських технологій.

Виявлення позиції підприємства в контексті економічної стійкості у динаміці дає змогу визначити в часовому аспекті ті управлінські технології, застосування яких впливає на забезпечення відповідного її рівня. Під управлінським ефектом розуміють результат змін у процесі створення вартості (цінності), що відбуваються внаслідок прийняття адекватних управлінських рішень [15]. Для реалізації цього етапу запропонованої процедури ідентифікування управлінських технологій необхідно визначити управлінські технології, які були застосовані досліджуваними підприємствами у відповідний період.

Прикладом нестійкого економічного стану протягом 2011–2013 рр., є ПАТ «Севєродонецький НДІхімаш». На досліджуваному підприємстві використовувались базові управлінські технології, які дозволяли реалізувати ключові управлінські функції планування, обліку і контролю, а також такі технології, як електронний документообіг, формування баз даних, технології управління персоналом тощо. У 2011 р. ПАТ «Севєродонецький НДІхімаш» досягає рівня допустимої економічної стійкості. У цей час на підприємстві проводиться автоматизація та використовується спеціальне програмне забезпечення, а отже, і закладена в нього технологія для облікування діяльності підприємства, що також супроводжується використанням окремих технологій, зокрема планування та контролю витрат підприємства. Із початком формування баз даних сировини, постачальників, постійних клієнтів, персоналу та упровадженням електронного документообігу підприємство переходить на рівень допустимого значення економічної стійкості.

Автоматизоване управління бізнес-процесами набуває дедалі більшого поширення серед вітчизняних підприємств. Найбільш ефективним з погляду змінних умов діяльності є застосування такої технології, як BPMS на основі SOA. Це дозволяє керівництву підприємства швидко реагувати на зміну бізнес-вимог та гнучко підлаштовуватися під ці зміни. Це є своєрідною технологічною відповіддю на зростаючий попит створення гнучкого бізнес-середовища, яке необтяжене нагромадженням ізольованих і незв'язаних додатків. Тільки якщо на підприємстві всі бізнес-процеси оптимізовані, автоматизовані та керовані в межах SOA, то є можливість реалізувати весь потенціал ефективного управління господарською діяльністю в умовах економічного спаду.

Прикладом підприємства, що заслуговує на увагу і перебуває на рівні допустимої економічної стійкості, за даними проведеного дослідження ПАТ «Коростеньхімаш» (рис. 1). Це підприємство протягом 2011–2013 рр. демонструє незначне, але стабільне зростання рівня економічної стійкості в межах допустимого.

Крім зазначених управлінських технологій, на ПАТ «Коростеньхімаш» упроваджуються спеціальні технології управління персоналом, логістика; обліковуються та документуються окремі

управлінські завдання, процедури, операції; поступово формалізуються основні бізнес-процеси підприємства, що зумовлюють формування (вибудовування) єдиної технології управління на підставі нагромадженого досвіду оперативного управління діяльністю.

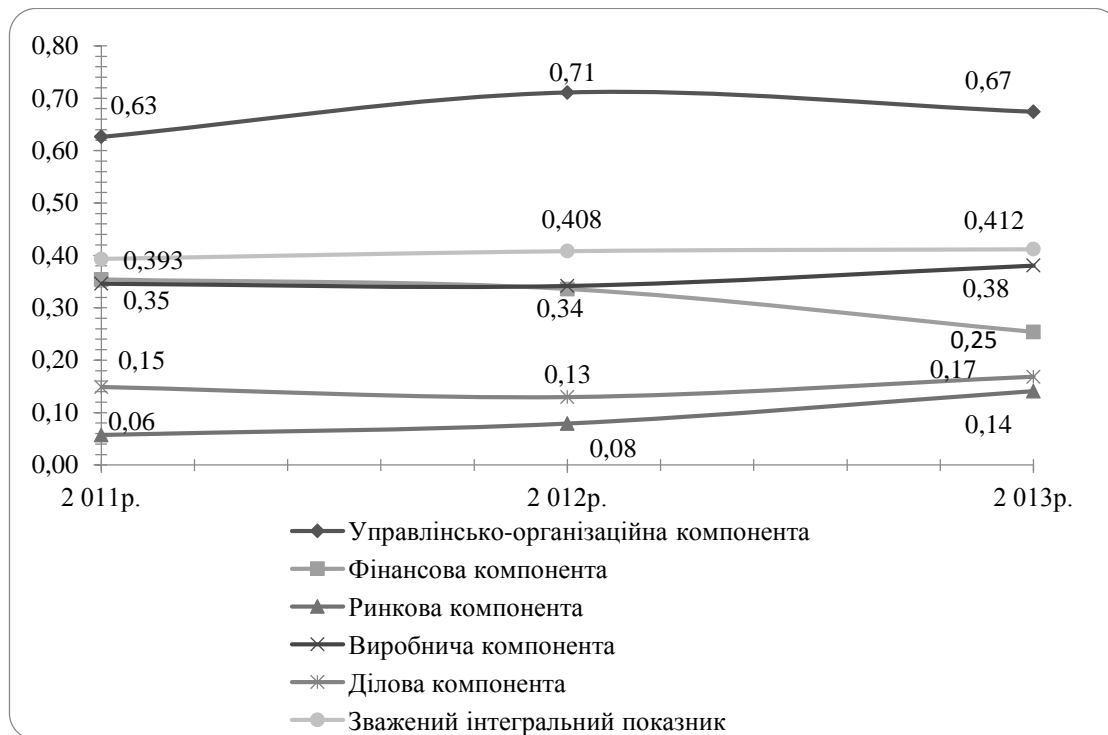

Рис. 1. Рівень економічної стійкості ПАТ «Коростеньхімаш»
(розраховано автором на основі звітності підприємства)

Допустимий рівень ЕСП також відстежується ПАТ «КБ Коксохімаш» у 2009 р. і ПАТ «Сніжнянськхімаш» у 2011–2013 рр., керівники яких зазначають, що саме із переходом підприємства на прийнятний рівень економічної стійкості орієнтація з оперативного управління змінюється на тактичну і розпочинається процес формування стратегії діяльності підприємства.

Зауважимо, що обов'язковою умовою є нагромаджувальний характер, тобто це не означає відмову від використовуваних раніше технологій, а має на меті впровадження нових технологій з одночасних використанням попередніх.

Що стосується прийнятного рівня економічної стійкості, то на цей рівень удалося підняти ПАТ «КБ Коксохімаш» в 2012–2013 рр., а ПАТ «УкрНДІхімаш» показав зростання інтегрального показника економічної стійкості протягом 2011–2013 р. в межах рівня прийнятної економічної стійкості.

Для досягнення прийнятного рівня економічної стійкості управлінці досліджуваних підприємств відзначили як необхідну умову ведення управлінського обліку; використання різноманітних технологій активізації продажів, технологій залучення і утримання клієнтів, маркетингових технологій, моніторинг середовища; формування корпоративної культури підприємства. На прийнятному рівні економічної стійкості готові впроваджувати більш складні управлінські технології, такі, як бюджетування, електронний банкінг, фінансовий контролінг і процесно-орієнтований підхід визначення собівартості продукції та в цілому – процесний підхід управління діяльністю підприємств.

Ефективне та вчасне використання управлінських технологій могли б сприяти досягненню підприємствами рівня абсолютної економічної стійкості. Досягненню найвищого рівня економічної стійкості сприятиме впровадження новітніх управлінських технологій діяльністю підприємств, основними з яких є формування збалансованої системи показників, формування і використання ключових показників діяльності (KPI), стратегічного контролінгу, процесно-орієнтоване бюджетування (ABB), процесно-орієнтоване управління (ABM) або проблемно-орієнтоване управління (PBM), управління якістю (BPM – Business Performance Management), управління інтелектуальним капіталом або ресурсами (BIM), аналіз акціонерної вартості тощо. Тобто в сучасних умовах функціонування промислових підприємств, крім наявних управлінських технологій необхідно використовувати і новітні.

Процесно-орієнтоване управління (Activity based management) – відстежується за загальними та опосередкованими витратами за всіма процесами та прив'язувати їх до конкретних товарів і клієнтів, що дає можливість з більшою точністю розподіляти витрати і проводити аналіз прибутковості. Збалансована

система показників ефективності діяльності дозволяє переводити місію та бачення в кількісний вимір, відстежувати управління за цілями, забезпечувати оплату за результатами, дотримання стратегічного балансу, контролювати діяльність менеджера. Аналіз акціонерної вартості дає змогу на основі вивчення дисконтованого грошового потоку, за доданою економічною вартістю, ROA і ROI визначити можливості компанії чи підрозділу отримувати дохід, підвищуючи вартість залученого капіталу. Концепція управління вартістю, у відповідності до якої найважливішим показником у системі цілей управління компанією є її вартість. За ключовими факторами вартості визначаються фінансово-економічні показники, забезпечуючи отримання прибутку [16].

Найвищий рівень економічної стійкості досягається формуванням, впровадженням та використанням комплексної інтегрованої системи управління діяльністю підприємства (системно-процесне управління), яка пов'язує оперативний, тактичний та стратегічний рівні управління, дозволяє реалізувати повний спектр управлінських функцій, максимально автоматизує управлінську працю і віртуалізує управлінську діяльність, передбачаючи застосування новітніх управлінських технологій.

Висновки. Основна проблема недосягнення високого рівня економічної стійкості досліджуваних підприємств – невідповідність методів і управлінських технологій суб'єкті господарювання сучасним вимогам. Таким чином, управління економічною стійкістю потребує сучасних управлінських технологій щодо реалізації заходів на досягнення її необхідного високого рівня та інноваційного стійкого розвитку. Слід зазначити, що вибір і реалізація заходів щодо управління економічною стійкістю залежить також від реалізації основних напрямів в економічній сфері, зокрема: забезпечення умов для сталого економічного зростання, поліпшення інвестиційного клімату, стимулювання випереджувального розвитку наукоємних високотехнологічних виробництв та новітніх підходів до управління тощо.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : монографія / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 400 с.
2. Калашник Т. Є. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку України в сучасних умовах / Т. Є. Калашник, І. Ф. Лісна // БІЗНЕСІНФОРМ – 2014. – № 1. – С. 60–64.
3. Ємельянов О. Ю. Теоретичні засади економічного оцінювання поточного рівня інноваційної сприйнятливості машинобудівних підприємств / О. Ю. Ємельянов, О. Б. Мусійовська // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2014. – № 3. – С. 142–149.
4. Гладинець Н. Ю. Прогнозування інноваційного розвитку промисловості України / Н. Ю. Гладинець // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2014. – № 4. – С. 147–152.
5. Янченко З. Б. Структура інноваційного потенціалу підприємств як сукупність чинників організаційно-економічного походження / З. Б. Янченко // БІЗНЕСІНФОРМ – 2013. – № 4. – С. 134–138.
6. Максимов В. В. Напрями дослідження економічної стійкості підприємства / В. В. Максимов // Вісн. Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. – 2010. – № 3. – С. 225–231.
7. Экспликация рекурсивной модели процесса управления предприятием [Электронный ресурс]. – 2010. – Режим доступа: http://gaap.ru/articles/eksplikatsiya_rekursivnoy_modeli_protsesta_upravleniya_predpriyatiem/
8. Лекарев С. В. А-Я. Толковый терминологический словарь / С. В. Лекарев, В. А. Порк и др.; [под науч. ред. проф. А. И. Гурова и проф. Б. С. Тетерина]. – М. : Ягуар, 1995. – 330 с.
9. Багриновський К. А. Нові інформаційні технології / К. А. Багриновський, Е. Ю. Хрустальов – М. : «ЭКО», 1996 – 354 с.
10. Гребешкова О. М. Моделі й управлінські технології розвитку економічної організації: системний підхід / О. М. Гребешкова // Економіка і підприємництво : зб. наук. пр. молодих учених та асп. – К. : Аспект-Поліграф, 2007. – Вип. 19. – С. 74–80.
11. Технологизация – путь совершенствования управления предприятием [Электронный ресурс] / В. И. Пирогов, С. К. Завьялов, Г. Р. Мукушев // ЭКО: Всерос. экон. журн. – 2007. – № 5. – Режим доступа: econom.nsc.ru.
12. Семенова Л. М. Качество управления производством с позиций синергетики / Л. М. Семенова, В. Б. Хлебников, Ю. С. Бахрачева, С. В. Семенов // Вестн. Волгогр. гос. ун-та. Сер. 10, Иннов. деят. Вып. – 2012. – № 7. – С. 120–126.
13. Shaun C. Balancing Community Innovation and Enterprise Stability / C. Shaun // Hortonworks – June 6th, 2012 – Режим доступа: <http://hortonworks.com/blog/balancing-community-innovation-and-enterprise-stability/>
14. Reinforcing cohesion and competitiveness through research, technological development and innovation // Communication from the Commission of European Communities. – Brussels, 2001. – 21 p.
15. Медведев В. А. Устойчивое развитие общества: модели, стратегия / В. А. Медведев. – М. : Академия, 2001. – 267 с.

16. Логістичний підхід як загальнонаукова методологія досліджень [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://all-science.info/load/dopovidi/logistika/logistichnij_pidkhid_jak_zagalnonaukova_metodologija_doslidzhen/8-1-0-549